

Pastaruoju metu daug kalbama apie finansinį raštingumą. Kuo jo lygis yra aukštesnis, tuo viskas aiškiau su finansais, mokesčiais, tačiau elementarus finansinis raštingumas būtinas kiekvienam. O jis dažniausiai prasideda nuo žinojimo, kas sudaro mūsų darbo užmokestį.

Neteko matyti tyrimo (tačiau būtų labai įdomu), kiek darbuotojų įmonėje žino, kaip skaičiuojami atlyginimai ir kokie mokesčiai mažina išmokamą sumą. Manau, tikrai būtų nemaža dalis tokių, kurie atlyginimo lapelyje pasižiūri tik išmokamą darbuotojui sumą, nesigilindami į kitus ten surašytus skaičius. Tačiau vertėtų.

Įsigaliojo nauja tvarka, kuri gali padidinti algą

Panagrinėkime neapmokestinamąjį pajamų dydį (NPD). Daugelis yra girdėję šią sąvoką, tačiau kokią šis dydis daro įtaką darbuotojui išmokėtinam darbo užmokesčiui – žino ne kiekvienas. 2022 metais valdžia mums visiems įteikė „dovaną“ – sukūrė dar vieną, darbuotojui labiau palankią NPD formulę. Vadinasi, šiais metais galima rinktis iš dviejų NPD formulių, kurios mažiau ar daugiau didina darbuotojui išmokamą algos dydį. Juk NPD tiesiogiai koreliuoja su iš algos išskaitomu gyventojų pajamų mokesčiu (GPM), o valstybinio socialinio draudimo įmokoms („Sodros“ įmokoms) įtakos neturi.

Prašymą taikyti NPD darbuotojas pats turi pateikti darbdaviui. O gali ir nepateikti. Čia ir prasideda finansinis raštingumas. Pateikus prašymą taikyti mėnesio NPD, darbuotojui „į rankas“ išmokama suma bus didesnė nei to, kuris to nepadarys. Pailiustruosiu tai pavyzdžiu, pasitelkdama naująją – darbuotojui palankesnę NPD formulę, ir palyginsiu su antrąja NPD formule, kuri taip pat gali būti taikoma.

Abi formulės yra tokios:

Naujoji: Mėnesio NPD = $460 - 0,26 \times (\text{gyventojų mėnesio pajamos iš darbo santykių} - 730 \text{ Eur})$ (2022 m. sausio 1 d. galiojančios MMA 1 dydis);

Senoji, taikyta iki šių metų: Mėnesio NPD = $400 - 0,18 \times (\text{gyventojų mėnesio pajamos iš darbo santykių} - 642 \text{ Eur})$.

Tarkime, darbuotojo mėnesio alga yra 1000 eurų. Taigi, jam išmokėtinas darbo užmokestis skaičiuojamas taip:

1. Pritaikius naująją formulę: 1000 eurų – **122,04** eurų GPM – 195 eurai „Sodros įmokos“

= **682,96 eurų** „į rankas“.

2. Pagal antrąją, „senąją“ formulę: 1000 eurų – **132,89** eurų GPM – 195 eurai „Sodros įmokos“ = **672,11 eurų** „į rankas“.

3. Visai netaikant NPD: 1000 eurų – **200** eurų GPM – 195 eurai „Sodros įmokos“ = **605 eurai** „į rankas“.

Taigi, skirtumai akivaizdūs ir skaičiai kalba patys už save. Be abejonės, naujoji NPD formulė yra naudingesnė darbuotojui, nes GPM išskaičiuojama mažiau. Tačiau ji gali būti taikoma tik tuo atveju, kai visos darbuotojui su darbo santykiais priskaitytos sumos per mėnesį neviršija 1678 eurų. Priešingu atveju – turi būti taikoma „senoji“ formulė.

Metinis NPD ir čia slypintys „pavojai“

Gavus kiekvieno mėnesio algą, darbuotojui teks dar perskaičiuoti metinį GPM. Ir NPD formulė bus vėl pritaikoma už metus. Tuo pasirūpina Valstybinė mokesčių inspekcija (VMI) – kiekvienam Lietuvos mokesčių mokėtoju parengdama preliminarą pajamų mokesčio deklaraciją. Tada ir prasidės „linksmieji kalneliai“ – kam apsiskaičiuos grąžintina iš valstybės biudžeto GPM suma, o kam – ir mokėtina.

Būtent už 2022 metus mokėtina GPM suma gali susidaryti ir dėl naujosios, labiau palankios formulės taikymo. Tačiau labai svarbu žinoti, kad metų eigoje, pasikeitus darbo užmokesčio dydžiui, tam tikrais mėnesiais net ir nebebus taikoma naujoji formulė, jeigu mėnesio darbo užmokesčio priskaitymai viršys 1678 eurų sumą.

Tada bus pritaikyta senoji formulė. Ir taip gali atsitikti dėl premijų, priedų ar kitų nereguliarių ar ilgesnio laikotarpio priskaitymų. Tačiau už metus bus susumuotas darbo užmokestis ir tuomet nustatoma – ar apskritai galėjo būti taikoma naujoji NPD formulė. Jeigu metinė darbo užmokesčio suma bus didesnė nei 20136 eurų suma (1678 eurai x 12 mėnesių), tuomet naujoji formulė jau nebegali būti pritaikyta – bus perskaičiuotas metinis GPM pagal senąją NPD formulę ir tokiam gyventojui teks grąžinti dalį jam per daug išmokėtos atlyginimo sumos į valstybės biudžetą.

Pati VMI paaiškina, jog: „Metinis NPD gali sumažėti dėl iš dviejų ar kelių darbdavių gauto darbo užmokesčio, autorinių atlyginimų, tantjemų, pajamų iš įregistruotos individualios veiklos, dividendų, nuomos ir kitokių apmokestinamųjų pajamų gavimo, dėl kintamo darbo užmokesčio, gautų premijų. Metinis NPD sumažėja ir dėl gautų ligos išmokų, nes darbdavys mėnesio NPD pritaiko, atsižvelgęs į jo paties išmokamą mėnesio darbo užmokesčio ir ligos išmokos už pirmąsias 2 ligos dienas sumą, neįskaičiuodamas Sodros mokamų ligos išmokų.“

Darbuotojai turėtų apsispręsti

Taigi, kiekvienas darbuotojas turėtų pasvarstyti: ar naudinga, kad jam būtų taikoma naujoji formulė, jeigu turi ir kitų pajamų – iš kitų darboviečių, vykdo individualią veiklą, gauna ne tik su darbo santykiais susijusių apmokestinamųjų pajamų. Tokiu atveju, darbdaviui galima pateikti prašymą taikyti senąją NPD formulę arba NPD netaikyti visai, o metams pasibaigus ir perskaičiavus metinį NPD, GPM permoką galima susigrąžinti. Tą padaryti galima net už tris metus atgal.

Patarimas darbdaviams: pasikalbėkite su kiekvienu darbuotoju individualiai ir nuspręskite, kaip būtų palankiausiai pasielgti. Mat darbuotojai, kai jiems tenka nors mažiausią sumą sumokėti VMI, visada turi pretenzijų buhalteriams, nors dėl progresinio NPD taikymo principo pastarieji nekalti.

Tiesa, nors 2022 metų pajamų mokesčio deklaracija bus teikiama tik 2023 metais, tačiau darbuotojų sprendimas turi būti jau šiandien. Čia ir prasideda finansinis raštingumas.

Jurgita Navikienė, mokymų įmonės COUNTLINE lektorė

